Lausunto

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja
terveysjaosto 12.10.2017

YLIOPISTOTASOISEN TERVEYDEN TUTKIMUKSEN RAHOITUS ENSI VUODEN TALOUSARVIOSSA JA SOTE-UUDISTUKSESSA - MITEN SOSIAALIALAN TUTKIMUSTA KEHITETÄÄN JA MITEN VARMISTETAAN SEN RAHOITUS SOTE-UUDISTUKSESSA?

Nykytilanne

Terveydenhuoltolaki 61 § määrittelee terveydenhuoltoon liittyvän tutkimuksen korvaamisesta. Hallituksen eduskunnalle antamassa lakiesityksessä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (HE 15/2017) 40 §:ssä esitettiin tutkimuskorvausta laajennettavaksi siten, että valtion varoista voitaisiin korvata yliopistotasoisesta sosiaali- ja terveystieteellisestä tutkimuksesta maakunnille ja myös muille julkisille ja yksityisille tahoille aiheutuvia kustannuksia. Lakimuutos parantaisi merkittävästi sosiaalitieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksia tukea sosiaalihuollon toteuttamista ja mahdollistaisi myös esim. monitieteellisen tutkimuksen tukemisen valtion tutkimusrahoituksen kautta. Tähän saakka sosiaalihuollon tutkimustoiminta ei ole riittävästi kyennyt tukemaan kenttää sosiaalihuollon vahvassa muutostilanteessa.

Terveyden tutkimuksen rahoitus

Erityisvaltionosuus terveydenhuoltoyksiköille (VTR, entinen tutkimus-EVO) on valtion varoista tehty korvaus terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoisesta terveystieteellisestä tutkimustoiminnasta aiheutuviin kustannuksiin. Rahoitus on laskenut vuoden 1987 91 miljoonasta eurosta 40 miljoonaan euroon vuosina 2009–2011. Vuosina 2012–2013 rahoitus väheni 30 miljoonan euron tasoon ja vuonna 2014 rahoitus oli vajaa 22 miljoonaa euroa. Rahoitus on vähenemässä ensi vuonna 15 miljoonaan euroon ja on alittamassa rahoituksen tason kriittisen rajan.

Yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen tavoitteena on edistää väestön terveyttä ja hyvinvointia korkeatasoisen ja vaikuttavan palvelujärjestelmässä tehtävän tutkimuksen kautta. Osa painoalueiden tutkimus- ja kehittämistyöstä tukee suoraan päätöksentekoa, mutta osa vahvistaa ennemmin kliinistä tutkimusta. STM määrittelee yhteistyössä erityisvastuualueiden tutkimustoimikuntien (ERVA-alueet) kanssa yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen painoalueet ja tavoitteet nelivuotiskausittain. Erityisvastuualueiden tutkimustoimikunnat (5kpl) päättävät tutkimusrahoituksen osoittamisesta tutkimushankkeille.

VTR-rahoituksen vaikutus kliiniseen tutkimukseen on suuri. Rahoituksen pienentyminen on vaikeuttanut kliinisen tutkimuksen tekemistä terveydenhuollossa merkittävästi. Rahoitus on tärkeä aloitteleville lääkäritutkijoille, merkittävä tuki kliinisen tutkimuksen aloittamiselle ja toimii lähtökohtana muun rahoituksen saamiselle. Rahoituksen pienentyessä myös mahdollisuudet laajentaa rahoituksen käyttötarvetta tulevat vaikeammiksi.

Meritullinkatu 8, Helsinki
PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
www.stm.fi

Puhelin 0295 16001
Telekopio (09) 6980 709

e-mail: kirjaamo@stm.fi
etunimi.sukunimi@stm.fi

Koulutuksen järjestäminen ja siitä saatavat korvaukset

Ehdotus järjestämislaiksi pitää siis sisällään ehdotuksen pykäliksi valtion koulutus- ja tutkimuskorvauksista. Tutkimuskorvausten osalta pykälät siirtyvät käytännössä sellaisinaan terveydenhuoltolaista (1326/2010) sillä erotuksella, että tutkimuskorvausta maksettaisiin jatkossa myös sosiaalitieteellisestä tutkimuksesta. Sen sijaan nykyisiä säännöksiä koulutuskorvauksesta muutettaisiin olennaisilta osiltaan. Suurimpana syynä muutoksiin on tarve laajentaa korvaukset sosiaalialan yliopistotasoiseen koulutukseen sekä erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksen ohjausvastuun siirtyminen opetus- ja kulttuuriministeriöstä sosiaali- ja terveysministeriöön 1.2.2015 alkaen.

Valtion koulutuskorvauksella korvataan nykyisellään palvelujärjestelmälle lääkäri-, hammaslääkäri-, erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksesta aiheutuvia kustannuksia. Nyt esitettävässä ehdotuksessa koulutuskorvausta laajennettaisiin koskemaan myös muita yliopistotasoisia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutuksia ja niihin liittyviä käytännön harjoitteluja. Tällä tarkoitettaisiin erityisesti sosiaalityöntekijöitä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yliopistotasoisia erikoistumiskoulutuksia ja muita pätevöittäviä ammatillisia jatkokoulutuksia. Lisäksi korvausta olisi mahdollista maksaa myös yliopistoille. Tämä laajennus on erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksen osalta toteutettu terveydenhuoltolain muutoksella vuoden 2017 alusta. Ne koulutukset joihin korvausta maksettaisiin, määriteltäisiin tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Sosiaalihuolto sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen yhteydessä

Sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistus muuttaa sosiaalihuollon toteuttamistapaa merkittävällä tavalla. Maakunnallisen palvelurakenteen muodostaminen edellyttää perustavanlaatuista toimintatapojen ja -rakenteiden uudelleenmuodostamista. Merkittävimpiä muutoksia ovat mm. sosiaalihuollon henkilöstön tehtävärakenteen muutoksen läpivieminen, rakenteellisen sosiaalityön toimintatapojen uudelleen määrittäminen sosiaalihuollon irrottautuessa organisatorisesti peruskunnista, toimeentulotuen Kela-siirron tuomat muutospaineet sosiaalityössä, sosiaalihuoltoon liittyvän hallinnollisen päätöksenteon suhde muodostuvaan palvelukokonaisuuteen, sosiaalihuollon keskitettävien palvelujen määrittäminen liittyen muodostettavien yhteistyöalueiden toimintaan sekä sosiaalihuollon rooli maakuntien poikkihallinnollisissa rakenteissa.

Erityisesti sosiaalialan asiakastyössä tarvittavan vaikuttavuustiedon saatavuus korostuu mm. syrjäytymiseen, ylisukupolvisuuteen sekä lastensuojeluun liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi sosiaalihuollon uusi lainsäädäntö (erityisesti laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä sekä sosiaalihuoltolaki) lisää tarvetta saada tutkittua tietoa mm. kuntouttavan sosiaalityön sekä rakenteellisen sosiaalityön toimintamallien tueksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö on jo vuonna 2013 teettänyt ylisosiaalineuvos Aulikki Kananojalla selvityksen siitä, miten sosiaalialan tutkimusta voitaisiin vahvistaa. Tuon ajankohdan jälkeen sosiaalialan tutkimukselliset haasteet ovat edellä mainituista syistä entisestäänkin vahvistuneet. On selvää, että sosiaalihuollon tutkimus tarvitseekin nyt panostusta palvelujärjestelmään liittyvän tutkimustoiminnan vahvistamiseen, että se kykenisi integroituvassa sote-rakenteessa antamaan riittävän ja tietopohjaltaan luotettavan panoksen yhteiseen palvelujärjestelmään.

Rakenteet sosiaalihuollon tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelulle

Valtiovarainvaliokunta on mietinnössään (VaVM 35/2016 vp) korostanut sosiaalitieteellisen tutkimuksen merkitystä ja edellyttänyt, mm. että ”sote- *ja maakuntauudistuksen yhteydessä huolehditaan siitä, että sosiaalialan tutkimuksen ja yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen, mukaan lukien hoitotyön tutkimuksen, voimavarat turvataan”*

Maakunnallisen palvelurakenteen muodostaminen tarjoaakin mahdollisuuden hakea ratkaisuja useisiin sosiaalihuollon haasteisiin. Siirtymävaiheessa olisi mahdollista esim. sosiaalihuollon tehtäväarakenteen uudistamisen kautta ehkäistä sosiaalityöntekijäpulan siirtyminen maakuntatason sosiaalihuollon rakenteisiin. Tähän liittyen STM selvittää parhaillaan osana sosiaalihuollon ammattihenkilöneuvottelukunnan työtä sosiaalityön maakunnallista tilannetta.

Sosiaalihuollon maakunnallisen muodostamisvaiheen tueksi ministeriö pohtii keinoja käynnistää yhteistyössä yliopistojen, THL:n, maakuntien ja sosiaalialan osaamiskeskusverkoston kanssa jo vuonna 2018 työskentelyn sosiaalihuollon tutkimuksellisen ohjelman valmistelemiseksi, joka nostaisi esiin ja paikantaisi sosiaalihuollon keskeiset toiminnalliset ongelmat ja tutkimuksen tarpeet näihin liittyen. Keskeisiä tukirakenteita toiminnalle vuoden 2018 aikana voisivat olla sosiaali- ja terveysministeriössä jo toimivat sosiaalihuoltoon liittyvät neuvottelukunnat.

Sosiaalialan osaamiskeskusten rahoitusta on valtion vuoden 2018 talousarviossa esitetty nostettavaksi 3 miljoonaan euroon, mikä takaa osaamiskeskuksille vakaamman toimintatilanteen tulevan vuoden ajaksi. Sosiaalihuollon kehittäminen ja tutkimus on omalta osaltaan myös vahvasti mukana hallituksen Lapsi - ja perhepalvelujen muutosohjelmassa, jossa vaativimpien lasten ja perheiden palvelujen kehittämistä ja tutkimusta keskitetään viidelle yhteistyöalueelle osaamis- ja tukikeskuksiin.

Vuoden 2018 aikana on yhteistyössä maakuntien, sosiaalityön yliopistollista koulutusta antavien yliopistojen, sosiaalialan osaamiskeskusten ja muiden oleellisten toimijoiden kanssa valmisteltava myös rakenteet ja perusteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain kautta määrittyvälle sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiselle tutkimusrahoitukselle sekä sosiaalihuollon yliopistokoulutuksen huomioivalle valtion koulutuskorvaukselle. Sosiaalitieteelliseen tutkimukseen kohdistuvan valtionrahoituksen menettelytapojen rakentumisesta sekä arviointikriteerien muodostamisesta tulee huolehtia edellä mainittujen toimijoiden kanssa vastaavasti, kuin STM on toiminut erityisvastuualueiden tutkimustoimikuntien (ERVA-alueet) kanssa yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen painoalueiden määrittelyssä.

Lisätietoja:
Sosiaalineuvos Juha Luomala, juha.luomala@stm.fi, 02951 63492